

Hanuliak, Václav; Ragač, Radoslav

Zámok Víглаš v období 14.-18. storočia

Archaeologia historica. 2002, vol. 27, iss. [1], pp. 279-288

ISBN 80-7275-031-3

ISSN 0231-5823

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140469>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Zámok Vígľaš v období 14.–18. storočia

VÁCLAV HANULIAK – RADOSLAV RAGAČ

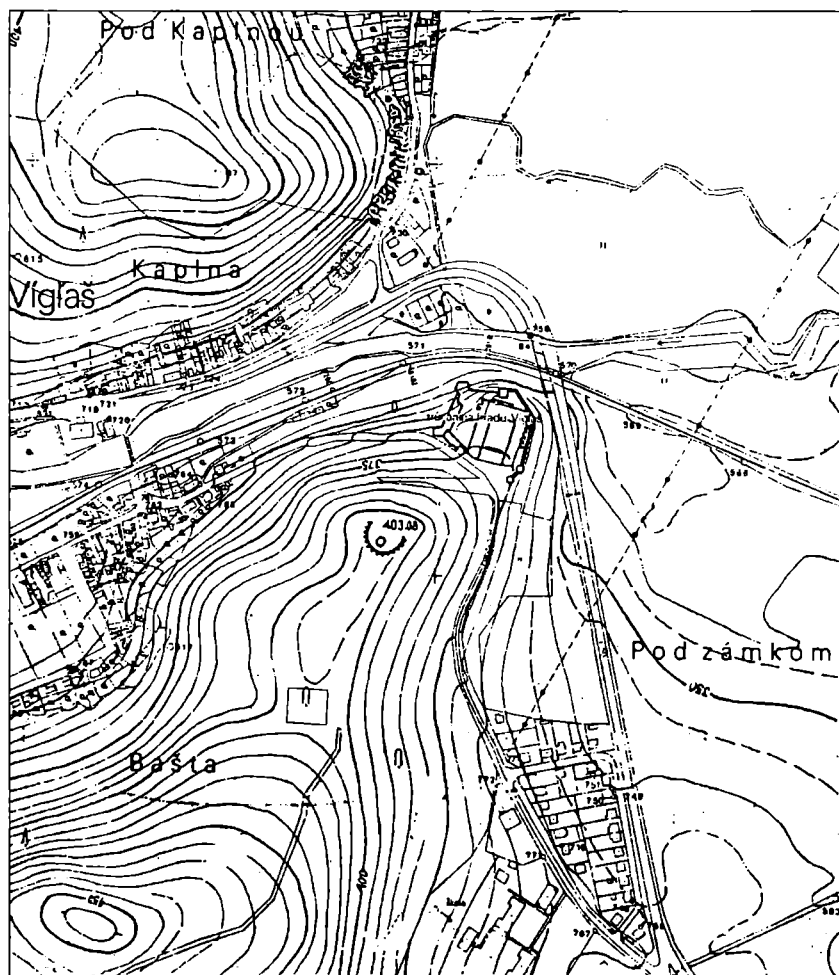
Obec Vígľaš sa rozprestiera vo východnej časti Zvolenskej kotliny, na ľavom brehu rieky Slatiny. Chotár obce je rozložený v miernej pahorkatine v nadm. výške od 330 do 650 m. Ruina zámku je situovaná na SV terasovitom výbežku vrchu Samilovec v nadm. výške 360–370 m. Prírodnú obrannú hranicu so severnej strany zámku dotvára rieka Slatina. Dedina Vígľaš, podobne ako zámok, vznikla až koncom 14. stor. Na rozdiel od dnešného pomenovania obce, ktoré je zhodné s menom zámku, vtedajšia osada sa uvádza ako Podvígľaš (Gajdoš 1981).

Základnú pôdorysnú dispozíciu historického jadra zámku vytvárajú tri obytné krídla okolo obdĺžnikového nádvorja. Zo SZ strany objekt bol chránený vežou. Podľa súčasných historických zistení zámok vznikol v nadväznosti na Zvolenský zámok v období rokov 1390–1400. Je preto evidentné, že priamou predlohou Vígľaškého zámku je Zvolenský zámok postavený z príkazu Ľudovíta Veľkého (syna Karola Róberta z Anjou) v rokoch 1370–1382 (Fiala–Fialová 1971).

Zo SZ strany bol objekt chránený vežou. Základný tvar zámku sa zmenil v 16. stor., keď pristavali opevnenie so štyrmi nárožnými baštami, čím zámok získal tvar nepravidelného šesťuholníka. Zámok z troch strán chránil prírodný zráz, ktorého nedostupnosť umocňovali príkre skalné svahy. Celú južnú stranu pozdĺž vonkajšieho opevnenia obopínala priekopa, ktorá vo východnej časti bola vysekaná do skalného podlažia. Prvá brána bola umiestnená v priechodnej štvorhrannej veži. Na vonkajších nárožniach bola zosilnená nárožnými piliermi. Vstupná veža je umiestnená v línii hradieb už vonkajšieho opevnenia. Hradby vonkajšieho opevnenia v západných nárožniach sú spevnené polygonálnymi a na východnej strane polkruhovými baštami. K obrane zámku bola vybudovaná tiež okrúhla bašta, situovaná už na vonkajšej strane obrannej priekopy. Úlohou tejto bašty bolo chrániť a uzatvárať hradnú priekopu z východnej strany. V JV časti obrannej priekopy je umiestnená zámocká studňa, ktorá bola vysekaná do skalného podlažia. (Objekt studne nebol archeologicky preskúmaný.) Na JZ strane vonkajšieho opevnenia boli k obvodovej hradbe vstavané tri pomocné budovy.

Na prvom (vonkajšom) nádvorí bola odkrytá pôvodná obvodová hradba zo 16. stor., ktorá do zámockého areálu ešte nezapájala SZ polygonálnu nárožnú baštu. V rámci prvého nádvorja boli zistené staršie hospodárske objekty datované do 16.–17. stor. V poslednej etape archeologického výskumu bol preskúmaný priestor medzi severným krídlom zámku a najohrozenejšou severnou obvodovou hradbou. Archeologický výskum upresnil dispozičné členenie objektu, ktorý v historických listinách vystupuje ako „vodná veža“. V zasypaných vrstvách okrem početných keramických fragmentov zo 16.–18. stor. boli odkryté cenné detaily architektonických článkov „in situ“ datované do polovice 16. stor. (Hanuliak 1986). Ťažisko výskumu sa sústreďovalo na historické jadro, ktoré pozostávalo z troch obytných krídiel okolo obdĺžnikového nádvorja.

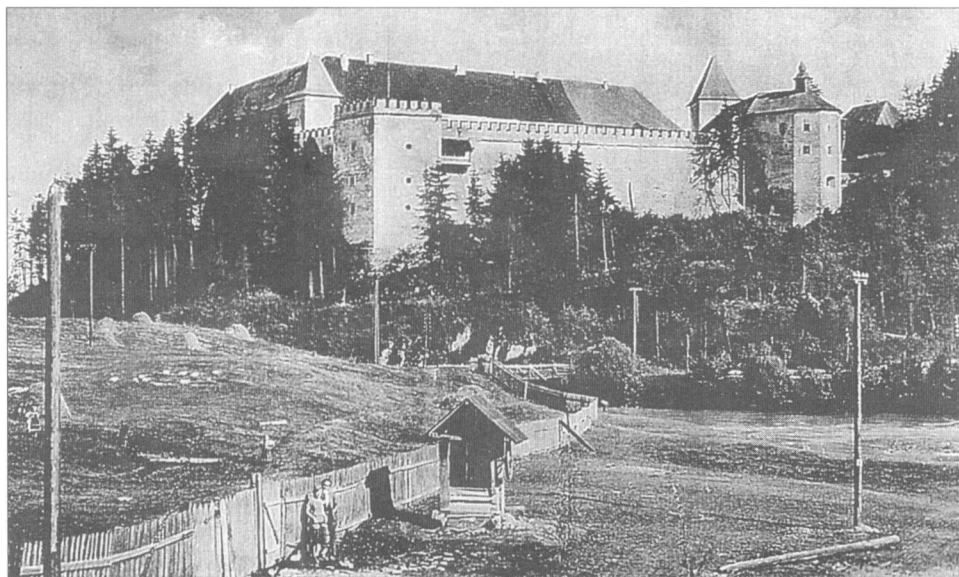
Z najstaršej zisteniel prvej stavebnej etapy bolo výskumom overené celé východné krídlo, ktoré bolo realizované ako dvojpodlažné s prvou úrovňou – prízemím, využívaným ako skladové priestory. Miestnosti prízemia sú radené za sebou a boli navzájom prepojené prechodovými otvormi. Dôležitým archeologickým prínosom je doloženie, resp. správne lokalizovanie zámockej kaplnky. Zistovacími archeologickými sondami sa podarilo určiť

Obr. 1. Víglaš – situačný plán časti katastra obce.

miesto a plošný rozsah kaplnky. V dovedajšej literatúre sa palácový priestor nesprávne pokladal za sakrálny objekt. Zámocká kaplnka sa nachádza v južnej časti východného krídla. Na základe doterajších poznatkov môžeme konštatovať, že v západnej časti priestoru zámockej kaplnky bola situovaná tribúna, ktorej nosnú časť tvorili štyri polia rebrovej krížovej klenby. Pätky konzol klenieb boli objavené vo fragmentoch. V JZ nároží kaplnky empora bola ukončená, resp. kotvila zväzkovou príporou, ktorú tvorili zbiehajúce profily gotických rebier. Druhý, východnejší rad tvorili dve kužeľové konzoly so zvislým kanelovým vyžlabením. Zo západnej exteriérovej strany boli stavebno-historickým prieskumom zistené vstupné portály do kaplnky. Na základe nálezovej situácie je jasné, že priestor kaplnky bol v tejto stavebnej etape posledným priestorom prízemnia východného krídla z južnej strany (Sura a kol. 1982).

Kaplnka na zámku Víglaš sa v literatúre spomína zväčša len okrajovo ako gotický pendant neďalekej zvolenskej zámockej kaplnky. Jej skúmanie bolo problematické pre zlé zachovanie archívu panstva ťažko poškodeného vojnami v 20. stor. a relatívne ťažšia dostupnosť rodových archívov jeho majiteľov v období 17.–19. stor. Príslušné časti archívov rodov Čáki a zvolenskej vetvy fraknovskej línie rodu Esterházi sú uložené mimo územia Slovenska.

Obr. 2. Viglaš – zámok v období pred 2. svetovou vojnou, pohľad od SZ.

Doteraz nevyužitú archívnu dokumentáciu – kanonické vizitácie z archívu banskobystrického biskupstva, nám dovoľujú zmapovať toto doteraz neznáme obdobie novovekej existencie uvedeného sakrálneho objektu. V kanonickej vizitácii fár zvolenského archidiakónátu z roku 1756 sa uvádza, že kaplnka na Viglašskom zámku patriaca do obvodu rímskokatolíckej fary vo Zvolenskej Slatine sa využíva na bohoslužby, pričom sa tým neporušujú práva miestneho farára (ABBB VC 8). Z uvedeného vyplýva, že v kaplnke sa slúžili len súkromné omše pre majiteľov zámku a služobníctvo. V roku 1781 podľa kanonickej vizitácie si slatinský farár nebol vedomý jej presného právneho postavenia a otázku, či je kaplnka verejná alebo súkromná, nechali vizitátori otvorenú s konštatovaním, že sa nevie o žiadnom povolení „licentia“ biskupa verejne ju používať. Podľa opisu slatinského farára v kaplnke bola aj kazateľnica, avšak „od nepamäti z nej nikto nekázal“. Z bohoslužobného náradia sa v kaplnke nachádzal misál, kríž, kalich, zvonček a ornát (ABBB VC 9). Najzaujímavejší je však údaj, že kaplnka sa práve opravovala. Opravou, resp. renováciou došlo i k dispozičnej zmene sakrálneho objektu. Dovtedajšia miniatúrna plocha kaplnky bola znásobená o južné predĺženie, čím stratila klasickú orientáciu východ–západ. Prebudovaný priestor kaplnky po roku 1781 má už teda netradičnú orientáciu so vstupom na severnej strane a s oltárnou časťou svätyne v južnej časti objektu. Približne v tomto období prešla barokovou úpravou aj kaplnka na Zvolenskom zámku a vzhľadom na rovnakého vlastníka oboch zámkov nie je vylúčené, že prestavby oboch kaplniek mali spoločné rysy (Gojdič 1995). Najpresnejšie datovanie prestavby zvolenskej kaplnky predbežne poznáme z práce Menclovej, kde je prestavba kaplnky datovaná pred rok 1784, čo by takmer presne korešpondovalo s časovými údajmi o prestavbe kaplnky na Viglaší. Ako stavebník je identifikovaný nitriansky biskup Imrich Esterházi (Menclová 1954).

*

Najzaujímavejšie údaje o kaplnke poskytuje kanonická vizitácia z roku 1829 (ABBB VC 15). V roku 1820 úplne vyhořel Kostol Povýšenia sv. Kríža vo Zvolenskej Slatine a zničený bol nielen vzácny gotický a renesančný mobiliár a zvony, ale čiastočne aj budova kostola. Postupne sa začalo so stavbou nového kostola. Práce na obnove objektu neboli hotové ešte ani v roku 1829. Veriaci pomerne rozsiahlej farnosti sa v tomto období na bo-

hoslužby schádzali v miestnosti v areáli farského kostola. Pravdepodobne vzhľadom na jej malú priestorovú kapacitu bolo povolené so súhlasom biskupa používať na bohoslužby pre časť veriacich farnosti, ktorým to bolo bližšie, aj kaplnku na zámku. Pravdepodobne v tomto období vznikol resp. sa intenzívnejšie aj využíval malý cintorín ležiaci v blízkosti zámku, ktorý je zachytený na lesnej mape Zvolenskej Slatiny z obdobia 30-tych rokov 19. stor. (ŠOBA BB PV). Práve tento cintorín vznikol na ruinách zaniknutej strážnej veže.

V doterajšej literatúre o Víglašskom zámku sa stretávame s dvoma názormi na jeho vznik. Staršia historiografia, ktorú reprezentujú M. Matunák a L. Janota, kladie vznik Víglašského zámku už do 13. stor. M. Matunák na základe písomných historických materiálov dokladá zámok ako „arx Vigles“ už k roku 1299 (Matunák 1904). Tento názor preberá aj L. Janota (Janota 1938). V súčasnej literatúre sa autori M. Izakovičová, E. Križanová a A. Fiala jednoznačne prikláňajú k názoru, že zámok Víglaš vznikol až koncom 14. stor. Svoje závery stavajú viac na architektonickom rozbere zámockého objektu, čím sa všeobecné poznatky o zámku konkretizujú a tým i spresňujú (Izakovičová a kol. 1969).

Na základe historickej listiny sa prvý záznam o Víglaši viaže k roku 1393. V tejto listine sa Víglaš uvádza ako „Veegles“ (Pisoň 1977).

Na zámku sa do roku 1981 neuskutočnil systematický architektonický ani archeologický výskum, preto staršie práce o architektúre môžeme hodnotiť iba z hľadiska zisťovacích prieskumov a citovaním zo staršej literatúry. Stanoviská autorov jednotlivých prác sú rozdielne v konkrétnych pohľadoch na datovanie jednotlivých objektov a v postupnosti stanovených fáz.

Víglašský zámok so Zvolenským zámkom patria svojim riešením medzi ojedinelé hradné architektúry z 2. polovice 14. stor. Bytovým požiadavkam a životnému luxusu prvýkrát u nás boli podriadené ostatné zložky hradu, ktorý v značnej miere tým strácal svoj prísny vojenský charakter. Z hľadiska umiestnenia zámku (hradu) natíska sa problém ešte staršieho hradu na Víglaši. Pre 13. stor. je zástavba dnešného zámockého areálu málo pravdepodobná. Ak by sme sa mohli oprieť o historický doklad z 13. stor., ktorý cituje M. Matunák

Obr. 3. Víglaš – zámok v súčasnosti. Foto: V. Hanuliak.

i L. Janota, je možné predpokladať, že starší hrad stál JZ od dnešnej polohy zámku na kóte 403,08 v polohe Bašta.

Dominanta z hľadiska bezpečnosti i orientácie predurčovala by už výstavbu v 13. stor., keď hrady majú výlučne vojenský charakter. Indíciou pre zisťovací prieskum v polohe Bašta bol i pertraktovaný pôvod mena hradu, odvodzovaný od staroslovanského „vígled“ – výhľad – vígľaš, čo by sa mohlo vzťahovať iba na polohu Bašta, ktorá tvorí dominantu na okolí.

Už prvou sondou v tejto polohe bola zistినá kamenná architektúra. Po celkovom plošnom odkryve exponovanej časti môžeme konštatovať, že polohu Bašta reprezentuje solitérna stavba šesťhrannej veže. Hrúbka základového muriva sa pohybovala do 140 cm. Nadzákladová časť muriva dosahovala hrúbku 90 cm. Z dvoch tretín po jej obvode vo vzdialenosti 15 až 18 m bola obohaná obrannou priekopou, v spodnej časti už zasekanou do skalného podložia. Obranná priekopa vzhľadom na úroveň dnešného terénu bola hlboká 280 cm. Na základe získaného archeologického materiálu predpokladáme, že táto obranná – strážna veža nemala dlhšie trvanie. Jej zánik kladieme do poslednej tretiny 17. stor. Pomerne dobrú stratigrafiu dokladá zásyp v obrannej priekoje.

Najspodnejšiu vrstvu reprezentujú nálezy zánikového horizontu zo 17. stor. Strednú časť vytvára splachová vrstva bez nálezov. Vrchnú vrstvu dokladá množstvo ľudských skeletov, keď poloha Bašta slúžila ako pohrebisko v období morových epidémií (Hanuliak 1986).

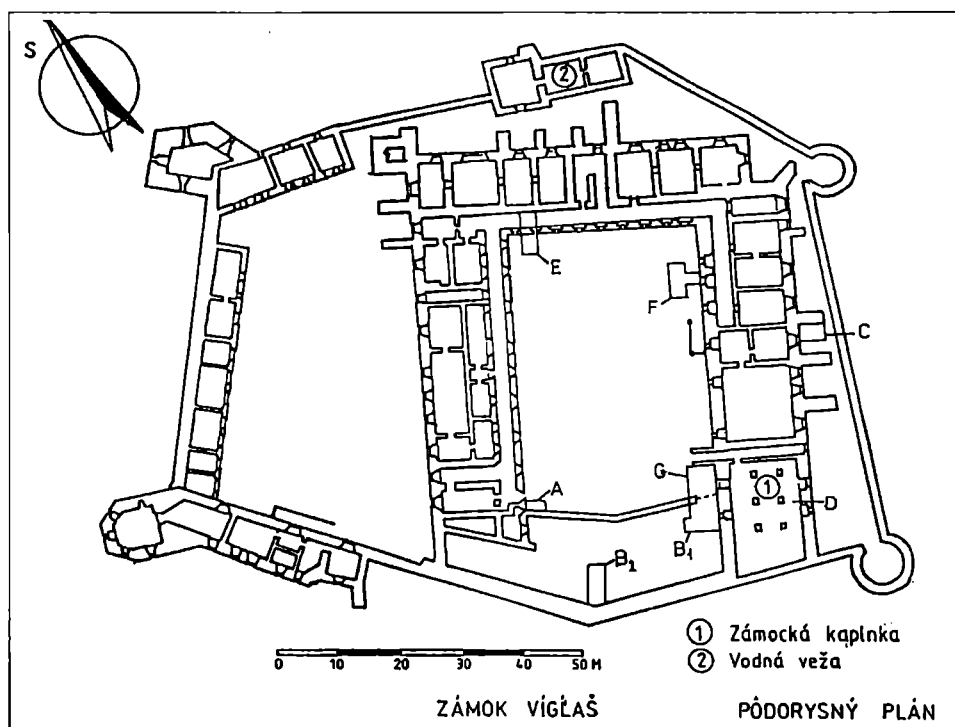
Vígľašský zámok bol pôvodne kráľovským poľovníckym zámkom v predhorí Poľany a Javoria v Slovenskom rudohorí, v oblasti bohatej na lesy a možnosť poľovania. Neskoršie sa zámok stal sídlom feudálneho vígľašského panstva. Poloha zámku na strategicky výhodnej prístupovej ceste k Banskej Bystrici a ďalším stredoslovenským bankým mestám ho v 2. polovici 16. stor. zaradila k najdôležitejším pevnostiam protitureckej obrany. Rozvoj bojovej techniky, rozšírené používanie strelných zbraní si vyžadovali zmeny opevňovacieho systému. Slabšie a nižšie hrady sa zosilňovali a zvyšovali, budovali sa náročné bašty a vstupné brány a tiež vo veľkom množstve aj strážne veže – vartovky, ktoré boli spojené s hlavnou obrannou líniou signalizačným systémom. Potrebu budovania strážnych veží nachádzame i v písomnom nariadení kráľa z roku 1563. Do konca 16. stor. bolo vybudovaných niekoľko vartoviek, ktoré plnili strážnu a oznamovaciu funkciu v prípade tureckého nebezpečenstva. Už v nasledujúcom roku po vydaní kráľovského nariadenia roku 1564 bola vybudovaná strážna veža na vrchu Drieňo nad Krupinou, ďalej na Sitne pri Banskej Štiavnici, v Banskej Bystrici na vrchu Towgoschwald pri Hrone a na vrchu Samersla, dodnes nazývanom Vartovka. V rámci zabezpečenia obrany bankých miest boli vybudované vartovky tiež pri Lubietovej na Hohensteine a v Ľupčianskom panstve na vrchu oproti Lučatínu (Lichner 1964).

Do prvej obrannej línie pri obrane krajiny bola začlenená i pozorovacia veža, vartovka, na mieste už opusteného stredovekého hradu nad Zvolenom, dnes nazývanom Pustý hrad (Zrebený 1976). Architektonické zvyšky tejto stavby s početnými dobovými nálezmi, najmä keramikou a militáriami, boli zistené počas systematického archeologického výskumu Pustého hradu (Hanuliak 1994).

Poslednou, doteraz najmladšou doloženou je vartovka vo Vígľaši na vrchu Samilovec v polohe Bašta, vybudovaná po roku 1573, ktorá bola predmetom nášho záujmu.

Autorom myšlienky výstavby strážnej veže pri zámku Vígľaš bol naddunajský kapitán Štefan Deršfi de Zerdahely. Objekt obsadený niekoľkými vojakmi mal slúžiť na permanentnú ochranu dôležitej obchodnej komunikácie spájajúcej Zvolenskú stolicu s Novohradom.

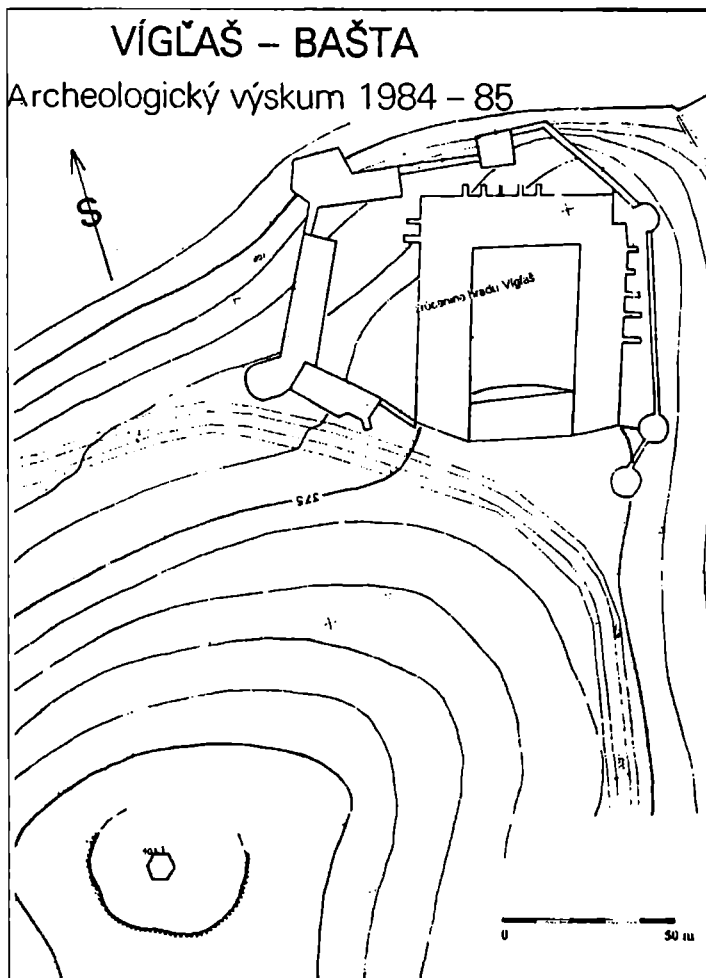
Táto komunikácia bola známa už v stredoveku a bystrickí mešťania a obchodníci ňou v 15. stor. cez vígľašské panstvo obchádzali mýtnu stanicu vo Zvolene. V roku 1454 je doložené vyberanie mýta aj na zámku Vígľaš (Đurková 1993). Definitívne rozhodnutie o výstavbe murovaného objektu padlo na začiatku roku 1568. Cisár Maximilián II. zaneprázdnený európskou geopolitickou situáciou a vojnovými záležitosťami v západnej Európe nebol schopný efektívne čeliť rastúcemu tlaku tureckých vojsk, a preto uzatvoril s Portou

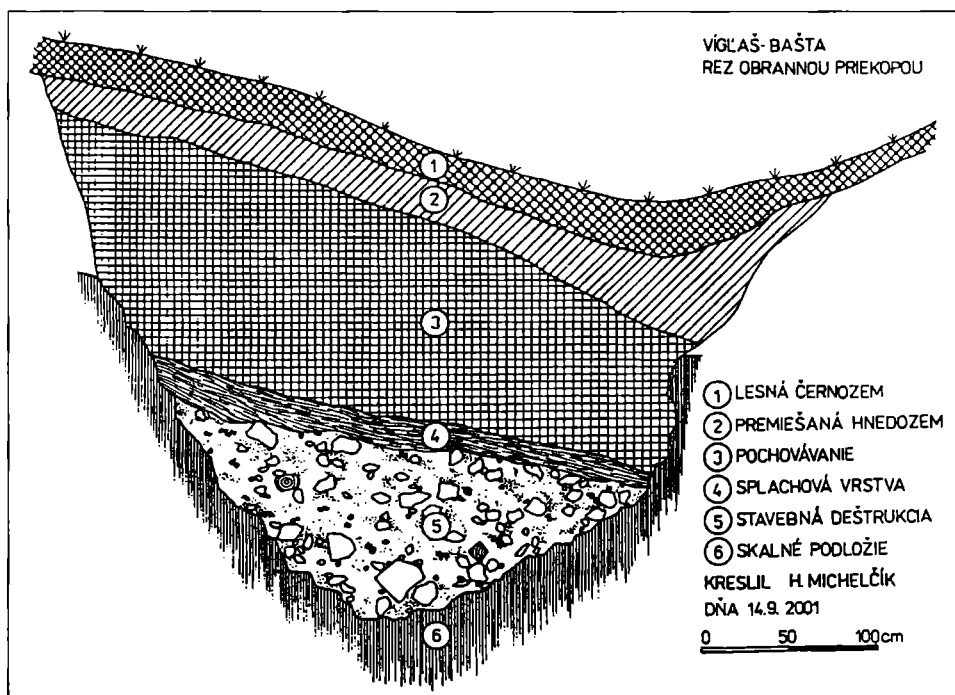
Obr. 4. Víglaš – zámok, pôdorysný plán.

prímérie v Edirne. Podľa podmienok príméria uzatvoreného medzi habsburskou monarchiou a Portou o skončení bojov v Uhorsku boli zmluvne akceptované a legalizovali sa územné zisky tureckých vojsk dosiahnuté v bojoch do roku 1568. Prímérie v Edirne zo 17. februára 1568 uzatvorilo prvú etapu bojov s Turkami v 16. storočí. Na základe reálneho „status quo“ sa určila aj nová hranica medzi oboma štátmi. Hraničnou čiarou sa stala sústava protitureckých pevností (väčšinou na území Slovenska). Hranica začínala v Jágri a pokračovala cez hrady Solnok, Hatvan, Fiľakovo, Víglaš, Levice a Ostrihom smerom na juh. Cisár Maximilián II. bezprostredne na to svojím mandátom zo 16. apríla 1568 nariadil vybudovanie strážnej resp. pozorovacej veže pri zámku Víglaš, ktorý sa stal podľa znenia príméria hraničnou pevnosťou. Vyslovene ako pozorovacia veža „Wachturm“ resp. „specula seu Turris“ sa táto spomína aj v písomnom prameni (ŠOKA K 26/4/442). Strážna veža bola potrebná aj preto, že dôležitá obchodná cesta nevedla priamo popri hrade, ale míňala ho v lese v istej vzdialenosti. Výstavba veže však nebola hneď v tomto časovom období realizovaná. Svedčí o tom list mesta Banskej Bystrice z 11. marca 1568. Mesto v ňom uvádza nemožnosť začať s prácami. Argumentuje, že veža by len spôsobila ešte väčšie škody „zu grossen Nachteil“ a chudobné mesto – „Arm Stadt“ by ju muselo financovať z vlastných zdrojov (ŠOKA K 26/4/445). Problémom boli pravdepodobne nielen finančné dôvody, ale aj nechota bankských miest podieľať sa na výstavbe iných, ako bezprostredne ich vlastných, rovnako finančne veľmi nákladných opevnení. Ďalším, avšak pravdepodobne omnoho reálnejším, „nebezpečenstvom“ pre mestá mohlo byť eventuálne transformovanie veže, vzhľadom na jej polohu, na mýtnu resp. tridsiatkovú stanicu. Práve so snahami neoprávnenne vyberať mýto na víglašskom panstve mali mestá už dlhoročné skúsenosti siahajúce až do stredoveku. Mestá sa tiež obávali, že veža pritiahne neželanú pozornosť Turkov a ešte viac ohrozí životne dôležitú cestu spájajúcu územie stredoslovenských bankských miest už od stredoveku s oblasťou Novohradu – dodávateľom potravínových článkov.

Ešte v roku 1573 sa podľa Matunáka vlastné práce na výstavbe veže nezačali a na základe cisárskeho rozkazu sa skúmalo odblokovanie cesty pri Vígľaši a stavba strážnej veže pre posádku asi 30–40 ľudí vo vzdialenosti pol míle od hradu (Matunák 1904). Podarilo sa nám zistiť, že Zvolenská stolica v roku 1574 vydala nariadenie, ktoré môžeme považovať za faktický začiatok stavebných prác (ŠOBA BB 1574). Stolica rozhodla, aby poddaní z celej stolice, z každých dvoch port – usadlostí, vyslali jedného ozbrojeného muža so sekerou na Vígľaš. Poddaní sa mali zhromaždiť večer vo Zvolenskej Slatine. Ich úlohou bolo rúbanie a kľčovanie lesného porastu a krovia v okolí hradu Vígľaš. Tieto planifrovacie práce môžeme už dať do priamej súvislosti so stavbou novej delovej veže na ochranu komunikácie, ktorá viedla v lese nad ním. Zároveň boli v uvedenom roku pre odvrátenie akútnej tureckej hrozby v okolí zámku vytvorené aj zátarasy na uvedenej ceste (Kopčan 1983). Stavba veže súvisí s renesančnými prestavbami opevnenia Vígľaša, ktoré boli vykonané, keď bol hradným kapitánom Ladislav Zay. V roku 1575 bola postavená tiež nová hradná brána (Matunák 1904). S prestavbami a opevňovaním priamo súvisí nariadenie uhorského snemu z roku

Obr. 5. Vígľaš – zámok a Bašta, výškopis a polohopis skúmaných objektov. Zamerateľ: E. Maták.

Obr. 6. Víglaš – Bašta, rez obrannou priekopou vonkajšieho opevnenia vartovky.

1578 o povinných bezplatných prácach – „labor gratuitis“ poddaných z Liptovskej stolice na opevňovacích prácach na zámku Víglaš.

Bezprostredným impulzom dlhodobkľadanej dostavby resp. výstavby veže bol rýchly pád hradov Divín, Drienov a Modrý Kameň v júli 1575 do rúk Turkov (Kopčan 1986). Víglaš sa tak dostal do prvej línie stretov s Turkami. Bezprostredne na to sa výrazne posilnila zámocká posádka, keď na naliehanie bankských miest bola do Zvolena a na Víglaš odvelená nová 200-členná posádka (Kopčan–Krajčovičová 1983). Už v tom istom roku, v rozpätí niekoľkých mesiacov, boli Turkami prepadnuté, vyrabované a vypálené viaceré obce a mestečká (Zvolenská Slatina, Očová) patriace k panstvu Víglaš. Akútne turecké nebezpečenstvo bolo zažehnané až v období polovice 90-tych rokov 16. stor. po opätovnom dobytí hradu Fíľakovo cisárskymi vojskami, keď zavládlo v tejto časti turecko-slovenského pohraničia akési ozbrojené prímerie. Dočasné úspechy cisárskych vojsk oslabili moc Turkov na juhu stredného Slovenska. V tomto trochu pokojnejšom období sa postupne obnovovali aj narušené hospodárske väzby v oblasti bankských miest. Aj na území víglašského panstva boli otvorené viaceré už dlhšie opustené bankské diela. Zároveň sa Víglašský zámok a panstvo dostáva z kráľovských do súkromných rúk. V roku 1598 sa novým záložným majiteľom panstva stal Krištof Rappach von Brunn, ktorý ho získal od Rudolfa II. (Žilák 1990). Veža je doložená v písomných prameňoch v roku 1622 ako veža umiestnená mimo areálu – „Turris in exterior arcis“ (ŠOBA BB 1622).

Faktický zánik hradnej veže môžeme predbežne ohraničiť len nepriamo. Pravdepodobne zanikla zakrátko po zániku svojho „raison d’etre“, po definitívnom skončení tureckej hrozby v regióne v 70-tych rokoch 17. stor., resp. po skončení stavovských povstaní v Uhorsku po roku 1712–1713. Pre jej zánik nepoznáme predbežne priame písomné pramene, avšak podrobná mapa komunikácie datovaná približne k roku 1750 ju už nespomína ani ako ruinu (MOL KT 343/S 11). Na mape sa zároveň vyskytuje starý slovenský variant názvu komunikácie – „antiqua Kralowszka cesta“.

Realizovaný archeologicko-historický výskum v mikroregióne Vígľaša zďaleka nie je vyčerpávajúci. Archeologický výskum môžeme charakterizovať len ako predstihový v súvislosti so záchranou zámockej architektúry. Mnohé polohy resp. chotárne názvy (ako napr. Kaplnka) sú dôležitou indíciou na pokračovanie systematického archeologického výskumu, ktorý vyplní biele miesta v oblasti poznania najstaršieho historického i prehistorického osídlenia obce Vígľaš.

Literatúra

- ABBB VC 8: Archív banskobystrického biskupstva, „Visitatio Omnium Ecclesiarum & Parrochiarum Archidiaconatus ZOLIENSIS 1756“, fol. 18.
- ABBB VC 9: Archív banskobystrického biskupstva, Kanonická vizitácia z roku 1781.
- ABBB VC 15: Archív banskobystrického biskupstva, Kanonická vizitácia z roku 1829.
- CJH 1823: Codex juris Hungarici seu Decretum generale Incltyi Regni Hungariae. Budae 1823, s. 542–zákonný článok 27/1578 o rozdelení bezplatných prác pri opevňovaní pohraničných pevností pre jednotlivé stolice.
- ĐURKOVÁ, M., 1993: Sídliškové pomery na vígľašskom panstve do začiatku 16. storočia. Historický časopis 41, 1, 1993, s. 32–33.
- FIALOVÁ, H.–FIALA, A., 1966: Hrady na Slovensku. Obzor 1966, s. 433–437.
- GAJDOŠ, M., 1981: Vígľaš. Vlastivedný časopis, XXX, 2/1981.
- GOJDIČ, I., 1995: Kaplnka Zvolenského zámku – aká bola a aká je. Pamiatky a múzeá 26, 4, 1995, s. 26–32.
- HANULIAK, V., 1986: Výskumová správa z predstihového archeologického výskumu v sezóne 1986. Archív Pamiatkového ústavu – regionálneho strediska v Banskej Bystrici.
- HANULIAK, V., 1994: Archeologický výskum zvolenského komitátneho hradu. Archaeologia historica 19, 1994, s. 207–214.
- IZAKOVIČOVÁ, M.–KRIŽANOVÁ, E.–FIALA, A., 1969: Slovenské hrady a kaštiele. Šport Bratislava 1969, s. 188–190.
- JANOTA, L., 1938: Slovenské hrady III. diel. Bratislava 1938, s. 240–253.
- KOPČAN, V., 1986: Turecké nebezpečenstvo a Slovensko. Bratislava, s. 7–75.
- KOPČAN, V.–KRAJČOVIČOVÁ, K., 1983: Slovensko v tieni polmesiaca. Martin, s. 46.
- LICHNER, J., 1964: Stavebný charakter mestských hradieb a opevnení z čias tureckého nebezpečenstva na Slovensku. Vlastivedný časopis, XIII, Bratislava 1964.
- MATUNÁK, M., 1904: Hrad Vígľaš. Brezno (preklad práce vydalo Okresné múzeum Zvolen v roku 1960), s. 19–20, 24.
- MENCLOVÁ, D., 1954: Hrad Zvolen. Bratislava, s. 5–57.
- MOL KT 343/S 11: Magyar Országos Levéltár (Maďarský krajinský archív), Kamarai Térképek (Mapy Uhorskej komory), N° 288, „Designatio VIARUM a Regio Salis Depositorio Gacsieni versus Novissolium & Schemnitium“.
- PISOŇ, Š., 1977: Hrady, zámky a kaštiele na Slovensku. Osveta Martin 1977, s. 357–358.
- SURA, M. a kolektív, 1982: Stavebno-historický a archeologický výskum Vígľaškého zámku. Projektový ústav kultúry – stred. Banská Bystrica 1982. (Archív Pamiatkového ústavu – regionálneho strediska v Banskej Bystrici.)
- ŠOBA BB 1574: Štátny oblastný archív Banská Bystrica, Župa Zvolenská I, Kongregačný protokol II (1572–1585), fol. 90, záznam z 21. 9. 1574.
- ŠOBA BB 1622: Štátny oblastný archív Banská Bystrica, Župa Zvolenská I, Kongregačný protokol V, fol. 49, odpis listiny palatína Stanislava Turza z Betlanoviec z 20. 8. 1622 týkajúcej sa deľby hradu Vígľaš medzi Katarínou Botkovou, vdovou po magistrovi Jánovi Pogranyovi a jeho dvomi bratmi Jurajom a Štefanom Pogranyom.
- ŠOBA BB: Štátny oblastný archív Banská Bystrica, Panstvo Vígľaš, Mapy, bez sign.
- ŠOKA K 26/4/442: ŠOKA Kremnica, Magistrát mesta Kremnica, sign. 26/4/442.
- ŠOKA K 26/4/445: ŠOKA Kremnica, Magistrát mesta Kremnica, sign. 26/4/445.
- ZREBENÝ, A., 1976: Zo starších dejín Zvolena. Vlastivedný časopis, XXV, 3/1976, s. 114–120.
- ŽILÁK, J., 1990: Zo starších dejín baníctva na území dnešného Zvolenského okresu. Stredné Slovensko 9, Martin, s. 123–128.

Schloß Víglaš im 14.–18. Jahrhundert

Die Gemeinde Víglaš liegt im östlichen Teil des Zvolenerbeckens, am Linksufer des Flusses Slatina. Die Schloßruine befindet sich auf dem nordöstlichen Ausläufer des Samolovecberges in der Seehöhe 360–370 m. Der Fluß Slatina bildet eine natürliche Schutzgrenze an der nordöstlichen Seite. Die Grundrißdisposition des historischen Kerns des Schlosses bilden drei Wohnflügel um rechteckigen Hof herum. Von der südwestlichen Seite war das Objekt durch ein Tor geschützt. Nach den schriftlichen Quellen entstand in den Jahren 1390–1400 zuerst die Burg. Als Vorbild der Burg in Víglaš war die Burg in Zvolen, die Ludovit der Große in den Jahren 1370–1382 bauen ließ.

Die Grundform der Burg änderte sich im 16. Jh. In dieser Zeit wurden die Schanzen mit vier Eckbasteien gebaut. Die Burg änderte sich in Schloß in der Form eines Hexagons mit zwei Höfen. Von drei Seiten wurde das Schloß durch steile Abhänge geschützt. An der zugänglichen Südseite längst der Befestigung hat der Graben das Schloß umgefaßt. Das erste Tor war in einem durchgänglichen quadratförmigen Turm. Die Schanze der Außenbefestigung ist in den westlichen Ecken mit polygonalen und an der Ostseite mit halbkreisförmigen Basteien verstärkt. Zur Verteidigung der Außenbefestigung wurde noch eine kreisförmige Bastei ausgebaut, die an der Außenseite des Grabens situiert wurde.

Die archäologische Forschung in den Jahren 1982–1986 konzentrierte sich auf den historischen Schloßkern, auf die Kapelle, und auf den spätgotischen Wasserturm. Im Laufe der Grabungsarbeiten ist es gelungen den Wachturm zu lokalisieren. Eine Urkunde des Jahres 1574 belegt seinen Aufbau. Dieser Wachturm befindet sich 150 m südlich vom Schloß auf einer erhöhten Lage, die bis heutzutage den Namen Bastei trägt.

Abbildungen:

1. Víglaš. Situationsplan der Gemeinde.
2. Víglaš. Schloß vor dem 2. Weltkrieg. Blick von NW.
3. Víglaš. Schloß in der Gegenwart.
4. Víglaš. Grundriß des Schlosses.
5. Víglaš. Schloß und Bastei. Höhe- und Lagesituation der erforschten Objekte.
6. Víglaš. Bastei. Schnitt durch den Schutzgraben der Außenbefestigung des Wachturmes.